

MIHAI VITEAZUL - UN MODEL AL DIPLOMAȚIEI ECLEZIASTICE

ADELA HERBAN

Scena politică a Europei centro-orientale este dominată la sfârșitul secolului al XVI-lea de Imperiul Otoman, absolutist și centralizat, de Imperiul romano-german, divizat și subminat de contradicții puternice, de Monarhia habsburgică în proces de agregare și structurare, în ofensivă spre Europa Centrală, la care se asociază statul rus în afirmare și el militar și religios. Evoluția istoriei europene în ultima treime a secolului se îndreaptă spre un nou echilibru, determinat de factori care își au sorginea în noua structurare a civilizației mondiale.

În această perioadă Monarhia habsburgică și Sfântul Scaun se îndreptau spre confruntarea cu otomanii, având drept scop prim cucerirea Transilvaniei și expansiunea spre Țara Românească și Moldova. Sfântul Scaun, în vremea Papei Clement al VIII-lea (1592-1605), se orientează spre o politică convergentă la planurile expansiunii teritoriale ale habsburgilor, urmărind totodată contracararea influenței Reformei în lumea ortodoxă, în spiritul Conciliului de la Trento. Biserica romană a evoluat de la unirea integrală a bisericilor spre unirile parțiale cu lumea ortodoxă și în același timp spre ideea de resurrecție a catolicismului prin Reforma catolică. Astfel, Monarhia habsburgică și Contrareforma devin factori decisivi în confruntarea cu Imperiul otoman și, implicit în politica față de Țările Române. Epoca lui Mihai Viteazul a fost marcată de aceste confruntări. Personalitatea și opera lui vor sta sub semnul luptei Republicii Creștine care, în amurgul cruciadei târzii, va evidenția în planul Europei centro-orientale, evoluția spațiului românesc spre soluții politice ce izvorau din realități proprii¹.

Victoriile Semilunei de la Kossovo (1389) și Nicopole (1396), cucerirea Constantinopolului (1453), prăbușirea Imperiului grec de la Trebizonda (1461), anexarea Lesbosului (1462), masacrarea de la Otranto (1480), ocuparea Egiptului (1517) și transformarea Budei în pașalâc (1541), instalarea dominației asupra zonei

¹ M. Bărbulescu, D. Deletant, H. Hitchins, Ș. Papacostea, P. Teodor, *Istoria României*, București, 1998, p.226-227

egeene prin luarea Ciprului (1571) sunt câteva dintre etapele care au instaurat în climatul politico-mental al Europei, ceea ce Jean Delumeau numea "la menace musulmane"².

O mare importanță pentru Europa de Apus în secolele XIII-XVI o are rezistența la turci a grecilor, sârbilor, ungarilor, valahilor, moldovenilor, rușilor. Grație sacrificării "balcanilor" și slavilor de răsărit, a putut să continue civilizația occidentală în Europa de Apus³.

Continuitatea bizantină în sud-estul și răsăritul Europei reprezintă marea, fundamentală realitate spirituală și istorică a epocii "moderne" răsăritene. Nicolae Iorga arată că raporturile strânse dintre o biserică, prin esența populară cu adânci rădăcini în sufletul poporului, și lumea necăjită și asupra, au dus la eliberarea de sub jugul turcesc și la întemeierea în sudul Dunării a statelor libere. "Prin această colaborare a popii și agricultorului sau păstorului au fost posibile în secolul XIX restaurațiile naționale revoluționare"⁴ – arăta Nicolae Iorga. Călugării sunt un element important. Din rândul lor se va ridica și Visarion Sarai dar și legendarul Baba Novac. Biserica ortodoxă și slujitorii ei au pregătit de aproape cinci sute de ani clipa în care, spărgând crusta cuceririi otomane, statele creștine își vor relua locul în comunitatea națiunilor libere.

"Comunitatea ortodoxă" își are centrul, temelia materială și punctul de iradiere în Țările Române⁵.

Avem de-a face cu un adevărat proces de deplasare a centrului de greutate a lumii ortodoxe, de la Bizanț înspre părțile noastre. Lumea care se obișnuise să privească la Constantinopol și la Statul bizantin ca la un centru necontestat al puterii și măririi ortodoxe își întoarce acum privirile spre nordul Dunării, unde domnii români, cu solia sau cu necontenitele ajutoare materiale, cu protecția ce o acordă tuturor cărturarilor greci refugiați, cu sprijinul dat marilor ierarhi luptători ca Ciril Lukaris, sau Dosoftei, Patriarhul Ierusalimului, în lupta lor contra prozelitismelor străine reprezentau întruparea voinței de a trăi și de a învinge, a întregii ortodoxii.

Căderea Constantinopolului sub turci face din Țările Române – singurele dispunând în acel moment de mijloacele de a duce o asemenea politică și cele mai apropiate de lumea rămasă sub directă stăpânire turcească - adevăratul centru al ortodoxiei și istoriei lor în această perioadă care ține până la începutul sec. al XVIII-lea când, după moartea lui Constantin Brâncoveanu se încheie, rostul lor trecând asupra împărăției pravoslavnice a țărilor, este centrul istoriei acestui Răsărit ortodox⁶.

² A. Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1993, p.51

³ D. Zamfirescu, *Ortodoxie și romano-catolicism în specificul existenței lor istorice*, București, 1992, p.11

⁴ N. Iorga, *Istoria statelor balcanice*, București, 1935, p.41

⁵ *Ibidem*, p.47

⁶ D. Zamfirescu, *op. cit.*, p.122

Mihai Viteazul va apare ca un fenomen, ca o expresie a unei mișcări generale, de revoltă împotriva Imperiului Otoman, țesută în întregul sud-est european la incitațiile Austriei, de către înalte personalități ierarhice și aristocratice ale lumii grecești.

Toată lumea sud-dunăreană “era în fierbere, în frunte cu șefii ei bisericești”⁷. Luptele lui Mihai cu turcii se încadrează în această vastă mișcare creștină, el este un luptător pentru ortodoxia întreagă. “Toți prelații și luptătorii, până și cei din colțurile îndepărtate din Albania și Tesalia se îndreptau cu nădejdea și apelul lor către dânsul”⁸ - arată P. P. Panaitescu.

Vedem astfel apărând, de la început în fenomenul Mihai Viteazul, într-o fascicol revelator, toate realitățile istoriei răsăritene. În primul rând, rolul pe care îl are în această mișcare generală clerul din Peninsula Balcanică. “Aceste popoare – spune P. P. Panaitescu – nu aveau conducători politici, nobilimea bulgară și cea sârbească pieriseră, nobilimea grecească singură mai rămăsese în jurul Patriarhiei din Constantinopol, ocupându-se mai ales cu negoțul. În lipsa conducătorilor politici, mișcarea avu în fruntea ei pe șefii bisericești, episcopi și mitropoliți. Aceștia ne apar ca adevărați conducători ai mișcării din Balcani, căci în lipsă de conducători politici, capii Bisericii se puseră în fruntea răscoalei, ei o pregătiseră și fură reprezentanții diplomatici ai populației față de puterile creștine”⁹.

Ca domn al unei țări preponderent ortodoxă, Mihai Viteazul își canalizează în mod firesc energiile diplomatice în direcția unei țări tot ortodoxe: Rusia. Semnalăm tratativele purtate în secret, la Moscova, în iulie 1597 între episcopul Luca și țarul Feodor Ivanovici. Sub pretextul obținerii de ajutoare destinate refacerii bisericilor și mănăstirilor distruse de tătari cu un an în urmă, episcopul aducea din partea țarului, domnului român, o scrisoare care conținea promisiunea sprijinului politic și financiar. Asigurările primite din partea Rusiei i-au fost necesare lui Mihai Viteazul pentru orientarea politicii sale externe în anii care au urmat. În paranteză fie spus, Luca a rămas devotat lui Mihai Viteazul. Pentru acest ierarh de origine greacă, domnul Țării Românești era speranța unirii creștinilor împotriva dominației otomane. Luca nutrea și nădejdea eliberării neamului grecesc prin acțiunea comună a țărilor cu populației creștină¹⁰. El nu a uitat scopul adevărat al misiunii sale în Rusia și într-o scrisoare a sa, adresată mai târziu curții țarului din Moscova, a amintit buna primire ce i se făcuse de către fostul țar “ospitalitatea Casei voastre am gustat-o și mai de mult, când am fost trimis de mai înainte răposatul domn Mihai Voevod”¹¹.

⁷ P.P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p.58

⁸ *Ibidem*

⁹ *Ibidem*, p.48

¹⁰ Gh. Cunt, *Episcopul Luca al Buzăului, sol diplomatic al lui Mihai Viteazul*, în *Aplulum XIII*, Alba Iulia, 1975, p.713

¹¹ *Ibidem*

Printre multiplele “deschideri” ale politicii externe a lui Mihai Viteazul, o direcție fundamentală a reprezentat-o la un moment dat, legătura cu opoziția ortodoxă din Polonia avându-l în frunte pe prințul Constantin Vasile de Ostrog (Konstanty Ostrogski), palatin de Kiev¹². În treacăt fie zis, la curtea acestuia și-a redactat în anul 1607, grecul Gh. Palamed poema *Despre faptele domnului muntean*¹³.

Rădăcinile acestei apropieri politice trebuie, evident, căutate în aspra confruntare religioasă din Polonia, în jurul subordonării bisericii ortodoxe din regat jurisdicției Sf. Scaun de la Roma. Acest conflict a culminat odată cu ratificarea, în octombrie 1596, de către o parte din prelații ortodocși, în sinodul de la Brest, a unirii cu Biserica catolică. Or, în încercarea de zădărniciere a actului unirii cu Roma, Constantin de Ostrog a fost ajutat de Nichifor Dascălul, protosinghel și exarh al Patriarhiei din Constantinopol.

Iar Nichifor Dascălul, care prin mama lui aparținea, după cât se pare, “clanului” Cantacuzinilor, a susținut la Poartă, în anul 1593, numirea în scaunul domnesc al Țării Românești a lui Mihai Viteazul¹⁴. Pe de altă parte, de numele lui este asociat așa-numitul “sinod antiunionist” de la Iași din august 1595, la care ar fi participat toți ierarhii din Țările Românești extracarpătice¹⁵.

Într-un cuvânt, mișcarea de rezistență ortodoxă din Polonia a fost la originea apropierii politice dintre C. Vasile de Ostrog și Mihai Viteazul în anii 1597-1598. Aceasta va duce la apariția unui proiect de instalare pe tronul Valahiei a arhiducelui Maximilian de Habsburg, fratele împăratului Rudolf II. În vara anului 1600, acest proiect a fost alternativa lui Mihai Viteazul față de refuzul regelui Sigismund III Vasa și a cancelarului Ioan Zamoyiski de a-i recunoaște stăpânirea asupra Transilvaniei și a Moldovei¹⁶.

Dar domnii români stau lumii răsăritene și ortodoxe în două direcții: spre Dunăre și spre Apus, apărând acest cuib, această cetate în care s-au refugiat forțele de rezistență ale Bisericii răsăritene.

Căci corelatul luptelor cu spada îl constituie lupta pe alte căi pentru această ortodoxie, luptă și ea dusă deopotrivă în două direcții: spre Balcani, prin ajutoare de bani sau cărți menite a ține aprinsă candela credinței și nădejzii în această lume asuprită și spre Occident, unde se pune stavilă ofensivei Reformei și Contrareformei, ambele lucrând pe întrecute spre a anexa ortodoxia.

Din această perspectivă ne-am propus să privim momentele de înaltă tensiune ale istoriei noastre spre a înțelege rosturile istorice, culturale și ortodoxe din timpul lui Mihai Viteazul.

¹² Despre viața și activitatea acestui magnat, care a trăit între 1526-1608, vezi *History of Poland*, sub îngrijirea unui colectiv condus de Șt. Kienwic, ediția a doua, Varșovia, 1979, p.183

¹³ Vezi D. Russo, *Poema lui Gh. Palamed*, în *Studii istorice greco-române. (Opere postume)*, sub îngrijirea lui C. C. Giurăscu, București, 1939, p.145-151

¹⁴ Șt. Andreescu, *Mihai Viteazul, Cantacuzinii și marea bănie de Craiova*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol*, XXV/2, Iași, 1988, p.187-198

¹⁵ *Idem*, *Exarhul patriarhal Nichifor Dascălul, Cneazul Constantin Vasile de Ostrog și Mihai Viteazul*, în *Revista Istorică*, Serie nouă, tom 3, nr. 5-6, 1992, p.489-509

¹⁶ *Ibidem*

Sfârșitul celui de-al patrulea și începutul celui de-al cincelea deceniu al veacului al XVI-lea au marcat căderea Țărilor Române sub dominație străină. În cursul celei de a doua jumătăți a veacului al XVI-lea acestea au constituit obiectul competiției și rivalității marilor puteri vecine, fără ca ele să fie smulse de sub dominația Porții. Încercările de eliberare s-au datorat unor inițiative române; ele vor eșua succesiv până ce la sfârșitul veacului acțiunea lui Mihai Viteazul va realiza pentru scurt timp o primă unire a acestor trei formațiuni statale, destinate în chip firesc să alcătuiască o singură putere politică¹⁷.

Odată cu preluarea puterii pontificatului de către Grigore al XIII-lea (1572-1585), Curia Papală trece la organizarea ofensivei catolicismului în țările în care până la acest Papă, Curia neglijase oarecum să aplice hotărârile Conciliului de la Trident, menite să dea un puternic impuls împotriva ereziilor. Este vorba în special de Europa de nord, de est și sud-est. Desigur că atenția principală era îndreptată spre Scandinavia protestantă, spre Polonia și Transilvania puternic "înfestată" de Reformă; dar Papalitatea îmbina aceste eforturi cu politica de catolicizare a lumii ortodoxe, concretizându-și eforturile asupra unor cercuri rusești și asupra celor două Țări Române ortodoxe¹⁸.

Veacul al XVI-lea este cel care va îmbogăți ideea romanității românilor cu două creații originale. În primul rând, el a politizat această idee. Izvorâtă mai întâi din problematica ridicată în fața Europei de pericolul otoman, politizarea ideii romanității românilor se generalizează într-un timp destul de scurt. Romanitatea românilor devine un element component al unei anumite ideologii politice a vremii, fie că e vorba de cea a Papalității, fie de cea a unor potenți laici; toți își susțin pretențiile politico-spirituale și prin romanitatea românilor; cei care se considerau moștenitori politici ai Romei (Papa sau împărat) pun accent pe apartenența antică a Daciei la Imperiul Roman, pretențiile lor în Țările Române fiind înfățișate ca un fel de recuceriri; cei care nu pot invoca acest argument fac apel la romanitatea românilor știind prea bine că la afirmarea ei românii erau deosebit de receptivi; argumentul propagandistic urmărea să câștige adeziunea românilor¹⁹.

Pierderile materiale și de influență suferite de Papalitate de pe urma mișcării protestante și calvine și zădărnicia tuturor încercărilor de a readuce la catolicism ținuturile contestate a constrâns Biserica romano-catolică să reia ofensiva în Răsărit. În această acțiune Papa s-a folosit de organizația de fier a iezuiților care-și ascundea fanatismul sub o foarte abilă acțiune diplomatică și cultural-educativă.

Inițiativa papală se desfășoară tocmai în momentul când împăratul, a cărui autoritate fusese știrbită prin Reformă în Germania, avea interes să își recâștige prestigiul în Imperiu. O acțiune antiotomană "pro universa republica Christiana" era

¹⁷ M. Mușat, I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, I, București, 1983, p.145

¹⁸ N. Iorga, *Documente geografice*, I, București, 1900, p.14

¹⁹ A. Armbruster, *op. cit.*, p.126

de natură să-i îngăduie să-și întindă stăpânirea și asupra Ungariei turcești și chiar asupra Peninsulei Balcanice, prin izgonirea turcilor din Europa. Pentru atingerea acestui dublu țel, Rudolf al II-lea s-a hotărât să intensifice lupta împotriva Semilunei cu care Imperiul se găsea virtual în conflict încă de pe vremea lui Soliman cel Mare.

Succesul acestei cruciade atârna însă de participarea Țărilor Române ce constituiau, prin așezarea lor și prin potențialul lor economic și militar, o importantă bază strategică²⁰.

Papa Clement al VIII-lea pornise din nou războiul sfânt și, în fruntea lui, potrivit cu tradiția, era dator să pună pe împărat, căruia îi dădea bani și trupe în același timp când îi împrumuta, puterea sa de urmaș al lui Grigore al VII-lea și al lui Urban al II-lea, o autoritatea pe care altfel nu ar fi avut-o. Împăratul Rudolf încerca să reînvie "Sfântul imperiu roman de nație gemană" al lui Carol cel Mare. Acest imperiu bătea, de pe vremea lui Mihai Viteazul, la porțile Orientului creștin căutând alianțe și urmărind planuri de coaliție durabilă și de supremație²¹.

Comentând situația creată, Nicolae Iorga arată: "Mihai prin actul său din 1598, prin situația internațională pe care înaintea Europei o acceptă în 1599-1601, nu făcea altceva decât, pe de o parte, să pună la dispoziția cruciadei occidentale, pornită pe distrugerea Imperiului Otoman, pe refacerea libertății creștine în Orient, puterile sale și ale întregii sale rase, unite sub comanda sa, cum odinioară, tot pentru opere de cruciade eliberatoare, forțele românești fuseseră unite din Ardeal de Ioan Corvinul de Hunyadi și din Moldova de Ștefan cel Mare, și să reia în același timp, în singura formă posibilă când Franța, Anglia nu pătrundeau mai deloc în aceste părți ca mari factori de influență și Italia, îmbucătățită, uitase tradițiile glorioase ale republicanilor Veneței și Genovei, ale Neapolei angevine, legătura cu Occidentul de unde venea nu numai originea neamului său, dar și tradiția lui politică, așa cum se păstra de 1000 de ani în stratele populare"²².

În scrisoarea către starostele Cameniței, Jean Potocki, Mihai Viteazul arăta: "Ceea ce am făcut toate le-am făcut pentru credința creștinească, văzând eu ce se întâmplă în fiecare zi cu bieții creștini. M-am apucat să ridic această mare greutate cu această țară săracă a noastră, ca să fac din ea un scut al întregii lumi creștine"²³.

Inițiatorul noii Ligi antiotomane, Papa Clemens al VIII-lea, își începe realizarea proiectului trimițând numeroși emisari în țările care urmau să participe la "Liga Sfântă". La 10 noiembrie 1593, Papa semnează instrucțiunile pentru Alex Komulovic (1548-1608), misionar croat, bun cunoscător al Europei sud-estice. Cu două zile înainte Papa semnase mai multe breve către domnii români, principele transilvan, domnul polon, căpitanul cazacilor. Conținutul lor este identic, se arată necesitatea luptei

²⁰ *Călători străini despre Țările Române*, București, 1971, p. VII-VIII

²¹ *Ibidem*, p. IX

²² N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1968, p. 116

²³ *Ibidem*, p. 118

antiotomane, adresantul fiind invitat să se alăture Ligii. Textul adresat domnului Țării Românești conține însă și un element care lipsește în celelalte breve: “Dete autem audivimus, quod animo magno es, et de populo tuo acceptimus, quod a Latinis atque Italis prognati estis quo magis credendum est, vos exitare debet, quod Christianus vos esse et salutiferai Crucis Vescillum vos sequi profitemini”²⁴. Scopul acestei afirmații este cât se poate de clar: Clement al VIII-lea aflând că românii sunt de obârșie latino-italiană, le aduce aminte imperativul care decurge din această origine: descendenții trebuie să se arate la înălțimea strămoșilor, la a căror glorie trebuie să râvnească; să se alăture, așadar, creștinilor apuseni (catolicilor deci) în lupta împotriva turcilor. În instrucțiunile date solului tainic (Komulovic), Papa indică: “să li se amintească (atât muntenilor cât și moldovenilor) de faptul că ei sunt o colonie de italieni” și deci nu pot lupta cu turcii împotriva “Ligii Sfinte”, vărsând astfel “sângele propriilor lor rude”²⁵.

Ne întâlnim așadar, din nou cu un caz tipic în care Papalitatea, pentru a obține aderarea românilor la un plan inițiat de ea, invocă în negocierile cu ei, și romanitatea lor. Dacă în cazul lui Aron Vodă, Roma era sigură de participarea Moldovei la “Liga Sfântă”, nu același lucru se putea spune despre Țara Românească. Mihai își începe domnia ca domn devotat, chipurile, Porții. Tocmai pentru a-l smulge din presupusa fidelitate otomană, Papa îi amintește domnitorului muntean datoria care decurge din originea sa și a poporului său²⁶.

Stă mărturie a neîncrederii Vaticanului în domnul valah, înseși instrucțiunile pe care Alessandro Komulovic le primește la 21 noiembrie înaintea plecării în Europa răsăriteană ca emisar pontifical pentru înjghebarea Ligii Creștine. Despre “Valahia se spunea deschis că nu se știe în chip special cum stau lucrurile”- glăsuiesc instrucțiunile – și, din acest motiv, autorii acestor instrucțiuni erau de părere că oamenilor din acele părți nici nu le putea fi încredințată o “taină așa de mare” cum era proiectul alianței antiotomane a puterilor europene creștine, fără ca mai înainte să se ivească semne relevante ale atitudinii lor autentice²⁷.

Cum se știe, abatele Komulovic și-a început misiunea în ianuarie următor în Transilvania, la curtea principelui Sigismund Báthory, unde a zăbovit toată luna februarie și în prima jumătate a lunii martie 1594. De aici, din Alba Iulia, într-un raport al său din 16 februarie 1594, el se declara gata, de va fi nevoie (se vedero esser bisogno), să se întâlnească și cu “principii Țării Românești și Moldovei, în vederea atingerii nobilului țel al “unirii” acestora cu principele transilvănean”²⁸. Și tot el, la 23 februarie semnala sosirea în Alba Iulia a unor soli din Țările Române extracarpatice,

²⁴ A. Armbruster, *op. cit.*, p.130

²⁵ *Ibidem*, p.131

²⁶ *Ibidem*, p.142

²⁷ O. Pierling, *Novi izyori o L.Komulovicu*, în *Starine*, t.XVI, Zagreb, 1884, p.228

²⁸ A. Veress, *Relationes nuntiorum a apostolicorum in Transilvanian missorum a Clemente VIII (1592-1600)*, Budapesta, 1909, nr.17, p.44

câteva zile mai devreme, în 19 februarie, cerând să intre în alianța cu Sigismund contra turcilor, cu toate forțele lor²⁹. Totuși, abatele Komulevic nu s-a deplasat în Țara Românească, ci numai în Moldova, la curtea lui Aron vodă, sosind la Iași la 22 martie 1594. El va explica în chipul următor renunțarea la intenția de a-l vizita și pe Mihai Vodă: “Cu domnul din Țara Românească nu se cuvine să se trateze acum, căci stă la București cu mai mulți turci decât creștini”. Ba el era chiar convins că Mihai este o simplă unealtă a turcilor și ... “va fugi într-o clipă cu acei turci”, îndată ce Aron Vodă “va porni la luptă”³⁰.

Un ecou al acestei viziuni deformate asupra lui Mihai Viteazul îl regăsim în instrucțiunile din 15 ianuarie 1595 pentru nunțiul apostolic Alfonso Visconti, episcop de Cervia, pe cale de a fi trimis în Transilvania: “Cu Valahul nu a vrut Don Alessandro să se întâlnească, judecându-l prea unit și dependent de sultan”. Dar se adaugă numaidecât, veștile sosite mai apoi au schimbat substanțial această imagine, căci s-a aflat că același domn s-a legat strâns cu principele transilvănean, oferindu-și forțele în lupta împotriva “dușmanului comun”. În plus, “penultimele scrisori” anunțau că el este gata să-și expedieze “soția și fiul” în Transilvania “ca ostateci”(!), iar supușii săi erau în așa măsură predispuși să-l spijine pe Sigismund, încât, oricum domnul va fi constrâns să se supună voinței alor săi. În schimb, “ultimele” scrisori, care erau de la însuși cancelarul transilvănean Ștefan Jósika, au avut darul să stârnească iarăși confuzie la Roma. Și asta, fiindcă din ele rezulta că “mare parte din Țara Românească” se “predase” (sîera resa) lui Sigismund Báthory. De aici provenea și nedumerirea autorilor instrucțiunilor: “nu știm cum să îmbinăm aceste știri, nici cum poate exista prietenie între acei principii, dacă unul ocupă statul care este deținut de celălalt...”³¹.

Încă o dovadă a confuziei care persista la Roma cu privire la Țara Românească și domnul ei, îl reprezintă conținutul celor două scrisori de recomandare pentru nunțiul Visconti, purtând aceeași dată de 15 ianuarie 1595. Una dintre ele, destinată domnului Moldovei, consemnează în chip corect numele lui Aron Vodă, domnul în funcție. Însă cealaltă, pentru Țara Românească, era adresată imprecis: “Dilecto Filio, Nobili Viro, Principi Valachiae...”³². De unde se vede limpede că la data menționată identitatea celui ce ocupa scaunul domnesc de la miazăzi de Carpați încă nu era cunoscută la curtea pontificală. Din câte știm astăzi, în multitudinea de “avvisi” care curgeau neconținut spre Roma din diverse părți ale lumii, numele voievodului muntean răsare întâia oară către finele anului 1595, într-o relatare din Cracovia, datată 11 noiembrie. Iată crâmpeul respectiv: “Dalla parte di Moldavia (după cum se știe, în Polonia, deseori Țara Românească este indicată sub numele “Moldova”) già si sà che

²⁹ *Ibidem*, vol.III, București, 1971, p.364

³⁰ *Călători străini despre țările române*, III, p.367 și 682

³¹ A.Veress, *op.cit.*, nr.21, p.57

³² C. Kiralevskij, *Bernardino Quirini, episcop de Argeș (1591-1604)*, în *Revista Catolică*, an IV (1915), p.197

il Transilvano ni hanea messo per Governo uno Michele Valoroso soldato ...³³. Este vorba, prin urmare, de un ecou al luptelor din Țara Românească, din toamna lui 1595, care au dus la izgonirea oștirilor turcești peste Dunăre. Menită, totdată, să ne rețină atenția faptul că numele lui Mihai este înregistrat împreună cu o caracterizare deosebit de elogioasă: "viteaz oștean"!

În scrisoarea datată 3 iulie 1597 adresată de Mihai Viteazul Papei Clement al VIII-lea se spune:

"Prea Sfinte și preafericit Părinte!

Știu sigur că Sanctitatea Voastră cunoaște prea bine cu câtă râvnă și cu câtă ardoare am pus mâna pe arme contra vrăjmașului comun, în folosul creștinătății, și cum sunt gata să-mi dau viața pentru creștinătate; dar cum sunt lipsit de oaste și de bani, care sunt nervul războiului, socotesc că trebuie să tulbur încă o dată cu această scrisoare a mea pe Sanctitatea Voastră, ca pe un părinte al tuturor, rugând-o prea plecat să binevoiască a mă ajuta și a mă înconjura cu marea sa bunătate pe mine cel aflat în atât de mari nevoi și întâiul dintre toți lăsat în voia furiei preacrudului vrăjmaș, căci făgăduiesc (să dau) prin înseși faptele (mele) un asemenea răspuns bunătății și îndurării Sanctității Voastre, încât nu vă veți căi niciodată că m-ați ocrotit și m-ați protegit ca pe un fiu al vostru.

Vine deci vremea să punem mâna pe arme, iar eu, cu toată puținătatea oștirilor mele și pustietatea acestei sărmăne țări, mă pregătesc să fac în folosul creștinătății ceea ce îmi va arăta împrejurarea³⁴.

Relația Papă - Mihai Viteazul se extindea și în domeniul ritului; pentru susținerea acestei idei stă mărturie scrisoarea din 27 ianuarie 1600 semnată de Clement al VIII-lea: "Iubite fiu, nobil bărbat, mântuire și binecuvântare apostolească. Îi va înmâna Domniei tale această scrisoare, ce îți arată (cât te) iubim, venerabilul frate Bernardinus, episcop de Argeș, care a venit la Roma zilelele acestea ca să viziteze lăcașurile sfinte ale mai marilor apostoli Petru și Paul; acum însă, cu binecuvântarea noastră, se întornează la biserica sa ca să-și păstorească întru Hristos oile religiei sale, încredințată (lui) de acest Sfânt Scaun Apostolic - în care Sfântul Duh a voit ca noi, nevrednicul, să cârmuiesc și să-și dirijuiască credincioșii care practică ritul latin; așadar, ți-l încredințăm pentru ca el, cu ajutorul și bunăvoința ta, să-și împlinească mai bine și mai cu folos în țara ta îndatorirea slujbei sale de episcop, în temeiul harului său dumnezeiesc din care se trage și toată fala noastră. Suntem convinși prin multe dovezi să credem că ai un suflet devotat nouă și sfintei biserici romane, capul, maica și dirijuitoarea tuturor bisericilor și nu ne îndoim că ești peste măsură de înclinat a-ți câștiga merite, mai cu seamă în fața episcopilor, dar dacă

³³ Vezi A. Decei, *Documente din Arhivele Vaticanului privind anul 1595*, în *Revista Arhivelor*, an X, (1967), 1, p.201 și 238

³⁴ *Mihai Viteazul în conștiința europeană. Mărturii*, vol. 5, București, 1990, p.143-144

Domnia ta, la vederea acestei recomandări a noastre, îl va primi cu atât mai bucurios pe acest episcop și îl va ajuta cu atât mai bucurios pe acest episcop și îl va ajuta cu atât mai stăruitor, aceasta ne va fi foarte pe plac ...³⁵

S-a acreditat ideea că între Mihai și marea majoritate a românilor ardeleni nu a existat altă relație decât avântul cu care această populație a salutat eliberarea. Profitând de situație ea s-ar fi aruncat asupra castelelor și domeniilor nobiliare. Dar acest fapt a fost contrazis de măsurile luate de voievod pe linia instituției prin care toți românii erau uniți – Biserica. Încă din perioada când era doar aliatul lui Sigismund Báthory, Mihai obținuse dreptul de a ridica la Alba Iulia o biserică de piatră, care a durat până la începutul secolului al XVIII-lea. Trebuie menționată existența deja a unei biserici în zona mărginașă a Bălgradului, ca și a celor două episcopii din nord-estul țării, la Vad, pe vechiul pământ cedat ca feudă domnului Moldovei, și în ținutul muntos de deasupra Ardealului, în Maramureș, la Muncaciu, acestea din urmă subordonate Bălgradului. O situație tradițională de fapt, se transforma în una de drept, prin tratatul încheiat la 1595 între Mihai Viteazul și Sigismund Báthory. Acesta admitea ca toate bisericile românești de sub stăpânirea sa transilvană să fie sub jurisdicția și dispunerea Arhiepiscopului de Târgoviște, potrivit cu dispozițiile din dreptul ecleziastic și orânduiala bisericească a Țării Românești. Ierarhii bisericii transilvane continuă să rămână în raportul acesta până la sfârșitul secolului al XVII-lea³⁶.

În loc de concluzie, ne permitem a cita din conferința susținută de N. Iorga intitulată *Dezvoltarea politicii externe a poporului românesc*: “noi nu putem spune că politica noastră a fost o politică spre Apus sau spre Răsărit, o politică spre Miază-zi sau spre Miază-noapte, ci trebuie să zicem că a fost în același timp o politică în toate direcțiile³⁷. Poziția noastră geografică ne-a impus-o. Și tot această poziție a favorizat un fenomen pe care acceptarea credinței ortodoxe nu l-a împiedicat de fel: întâlnirea rodnică între Apus și Răsărit³⁸.

MICHEL LE BRAVE - UN MODÈLE DE LA DIPLOMATIE ÉCCLÉSIASTIQUE (Résumé)

Il y a une vieille thème de dispute entre le culte orthodoxe et le culte roumain-catholique. La cause c'est le problème de la contribution que chaque culte a apporté, pendant son existence historique, à la parrution, au developpement et à l'expansion

³⁵ *Ibidem*, p.232

³⁶ S. Dragomir, *Mormântul lui Mihai Viteazul și vechea Catedrală de la Alba Iulia*, București, 1939, p.8 - 9

³⁷ *Ibidem*, p.21

³⁸ N. Iorga, *Dezvoltarea politicii externe a poporului român*, București, 1920, p.20

des organismes historiques et spirituels, nottament, le monde occidentale avec son histoire et sa culture et le monde de l'Est de l'Europe, qui appartiennent à l'église orthodoxe.

Une grande importance pour l'Europe de l'Ouest, pendant les XIII-XVI-ème siècles presente la resistance des Greques, des Serbes, de Hongrois, de Valaques, des Moldaves, contre les turcs. Grâce au sacrifice des "Balcans" et de "Slaves" de l'Est a été possible le developpement de la civilisation de l'Europe occidentale.

L'église orthodoxe et ses croyances ont préparé une période de presque cinque cent d'ans le cassage de le croûte ottomane, et à la suite les Etats chretiens ont repris leurs places dans la communauté des nations libres. Michel le Brave parraitra comme un phénomène, come une expression d'un mouvement général de revolte contre l'Empire Ottoman. Ce mouvement de révolte a entouré tout l'Europe de Sud-Est.

Les pertes materielles et d'influence souffertes par la Papalité, par le fait du mouvement protestante et calvine et l'aneantissement des toutes les essais de ramener au catholicisme les pays contestataires contrainte l'eglise romain-catholique de reprendre l'offensive vers l'Est de l'Europe.

L'initiative papale se déroula justement dans le moment quand l'empereur dont l'autorité fut émbreché par la Réforme en Allemagne, avait l'intérêt de regagner le prestige dans l'Empire. Une action antiottomane "pro universe republica Christiana" etait de nature à permettre d'étendre son pouvoir sur l'Hongrie occupée par les turcs et aussi la Peninsule Balkanique, en expulsant les turcs de l'Europe.

Pour atteindre ce double but, Rudolf le II-ème s'est décidé d'intensifier la lutte contre le Croissant turque avec lequel l'empire se trouva virtuellement en conflit depuis l'époque de Soliman le Grans.

Le XVI-ème siècle est celui qui va enrichir l'idée de la lutte de la romanité des roumanité des roumains avec deux création originales. Premièrement, il a politisé cette idée. Resultée premièrement de la problematique soulevée devant l'Europe par le périle ottomane, la politisation de l'idée de la romanité des roumains se généralisa à bref delai. La romanité des roumains est devenue un élément composant d'une certaine idéologie politique du moment soit qu'il s'agit de la papalité, soit qu'il s'agit des potentats laïques; tous ceux-ci soutiennent les prétentions politiques-spirituelles aussi par la romanité des roumains. Ceux qui se consideraient les successeurs de la politique de Rome (Le Papa de l'Eglise catholique ou l'impereur) mettent l'accent sur l'appartenance antique de la Dacie au l'empire romain, leur prétentions dans les pays roumains etant présentées comme une sorte de reconquêtes; ceux qui ne peuvent pas invoquer cet argument s'en appellent à la romanité des roumains es connaissant très bien qu'à cette affirmation les roumains etaient très receptifs; l'argument de propagande poursuivra le but de gagner l'adhésion des roumains.

La politique des pays roumains dans le XVI-ème siècle, mais pas seulement dans ce siècle, a été imposé par notre position geographique, position qui a favorisé un phénomène que l'acceptation de la croyance orthodoxe ne l'a empeché: Le rencontre fructueux entre l'Ouest et l'Est de l'Europe .